

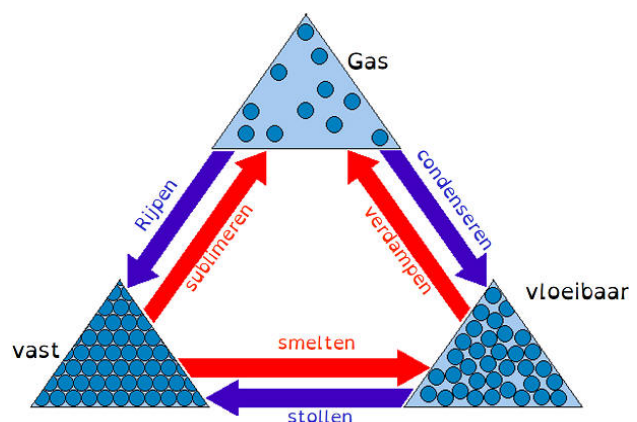
§ 1

- ☐ biotoop: leefomgeving met de beste omstandigheden om te overleven voor een bepaald organisme
- ☐ abiotische invloeden: invloeden uit de levenloze natuur zoals temperatuur en de zon
- ☐ biotisch invloeden: invloeden uit de levende natuur bijv eekhoorns eten de beukennotjes die groeien aan de beukenbomen, beukenbomen zijn levende organismen en vormen zo een biotische invloed voor de eekhoorns
- ☐ levensgemeenschap: allerlei soorten organisme die elkaar beïnvloeden
- ☐ invloeden: omstandigheden in de natuur bijv veel wind of weinig wind
- ☐ determineren: de naam van een organisme opzoeken
- ☐ geslachtsnaam: het eerste deel van de wetenschappelijke naam (vergelijk het met je achternaam)
- ☐ soortaanduiding: het tweede deel van de wetenschappelijke naam (je kan het vergelijken met jouw voornaam)

§ 2

- ☐ brak water: een mengsel van zoet en zout water, meestal in de monding van een rivier
- ☐ oppervlaktewater: water in plassen, sloten, rivieren, en in zee (zichtbaar)
- ☐ grondwater: regenwater dat in de grond is gezakt
- ☐ drinkwater: in nederland gebruiken we grondwater en zoet oppervlaktewater voor het maken van drinkwater
- ☐ fasen: de vormen waarin water of een andere stof kunnen voorkomen
- ☐ vaste fase: de fase waarbij een stof een vaste vorm heeft bijv: ijs
- ☐ vloeibare fase: de fase waarin een stof vloeibaar is bijv: water
- ☐ gasvormige fase: de fase waarbij een stof gasvormig is bijv: waterdamp

- smelten: vast → vloeibaar
- stollen: vloeibaar → vast
- verdampen: vloeibaar → gas
- condenseren: gas → vloeibaar
- rijpen: gas → vast
- vervluchtigen: vast → gas

§ 3

- ☐ fotosynthese: planten maken glucose in hun bladeren en uit glucose maken ze andere stoffen. daarvoor hebben ze water en koolstofdioxide nodig
- ☐ planteneters: eten delen van planten. koeien en konijnen zijn planteneters
- ☐ vleeseters: eten vlees en vangen dus andere dieren. de boommarter en de havik zijn vleeseters
- ☐ alleseters: eten zowel plantaardig als dierlijk voedsel. mensen en varkens zijn alleseters
- ☐ voedselrelatie: als het ene organisme een ander organisme eet
- ☐ voedselketen: voedselrelaties in volgorde opschrijven, dus bijv.:
 - ☐ blaadjes → rups → koolmees → havik, een pijltje betekent "wordt opgegeten door" (een voedselketen begint altijd met een plant)
- ☐ schakel: een organisme in de keten
- ☐ voedselweb: alle voedselketens in een levensgemeenschap
- ☐ voedselpiramide: laat zien dat het aantal organismen in iedere schakel van een voedselketen afneemt

§ 4

- ☐ natuurlijk afval: bladeren van bomen vallen af, planten en dieren gaan dood
- ☐ bodemprofiel: een doorsnee van de bodem van een bos
- ☐ strooisellaag: de bovenste laag in een bodemprofiel, deze laag wordt steeds weer aangevuld met natuurlijk afval
- ☐ humuslaag: een laag donkere korreltjes dat ontstaat nadat bodemdieren het natuurlijke afval klein hebben gemaakt
- ☐ grondlaag: bestaat uit verschillende grondstoffen bijv.: zand, veen, klei etc
- ☐ mest: voeding voor planten, bestaat uit mineralen
- ☐ voedselkringloop
 - *producenten*: makers, altijd planten, maken hun eigen voedsel door middel van fotosynthese
 - *consumenten*: gebruikers, planteneters, vleeseters en alleseters
 - *reducenten*: afval brekers of opruimers: schimmels, bacteriën en bodemdieren
- ☐ dierlijk mest: plas, poep van dieren zoals bijv koeien, varkens etc
- ☐ kunst mest: witte korrels met mineralen, wordt gemaakt in fabrieken

§ 6

de aarde is ruim 4,5 miljard jaar oud

- cyanobacteriën: de eerste organismen op aarde, blauwalgen, ze ontstonden 3,5 miljard jaar geleden, ze maakten, door koolstofdioxide en water, zuurstof
- ozonlaag: een soort dampkring dat ontstond door invloeden van uv straling
- fossielen: overblijfselen of afdrukken van planten of dieren van vroeger
- paleontologen: mensen die onderzoek doen naar fossielen
- evolutie: het veranderen van soorten
- erfelijke: eigenschappen doorgeven aan de nakomeling
- mutaties: kleine veranderingen tussen erfelijke eigenschappen
- natuurlijke selectie: de dieren met de beste eigenschappen overleven
- isolatie: doordat de diersoorten door bijv oceanen niet bij elkaar kunnen komen en dus niet evolueren